

**АВТОМОБИЛЬ ЙЎЛЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ
МАҚСАДЛИ ЖАМҒАРМАСИ МАБЛАҒЛАРИНИ БОШҚАРИШ
ВА ЙЎЛ ТРАНСПОРТ ИНФРАТУЗИЛМА ЛОЙИҲАЛАРИНИ
МОЛИЯЛАШТИРИШ**

Ғаниев Аслиддин Ёқубжон ўғли

Ўзбекистон Республикаси

Тошкент Банк-молия академияси

Автомобил йўллари мамлакатнинг транспорт инфратузилмасининг асосий қисмидир ва уларнинг ривожланиши мамлакат иқтисодиётининг мустаҳкамланишида муҳим роль ўйнайди. Йўллар янги савдо йўллари очиш, ишлаб чиқариш ва истеъмол соҳаларини ривожлантириш, шунингдек, одамларнинг ҳаракатланиш эркинлигини таъминлаш учун зарурдир.

Автомобил йўллари савдо, саноат, хўжалик ва туристик йўналишларда маҳсулотларнинг ва хизматларнинг мувозанатини сақлаб туришга ёрдам беради. Ушбу йўллар соғлом рақобат муҳити яратишга ва маҳаллий бизнесларнинг ривожига омил бўлади. Йўллар ўтказиш қобилиятини ошириш билан ташқи савдонинг кенгайишига, ишлаб чиқариш соҳасидаги самарадорликнинг ортишига, экспорт ва импорт жараёнларининг осонлашишига хизмат қилади.

Автомобил йўллари аҳолининг кундалик турмуш тарзини, шу жумладан, ишга бориш, таълим ва тиббий хизматларга эришиш, меҳнат ва таълим миграциясини осонлаштиради. Улар халқаро боғланишни яхшилаш, шаҳарлар ва ҳудудлар ўртасидаги ижтимоий ва иқтисодий боғлиқликларни мустаҳкамлайди. Йўллар туризм ва маданий алоқаларни ривожлантиришда муҳим роль ўйнайди.

Автомобил йўлларининг ривожланиши, таъмирланиши ва модернизацияси ҳар томонлама молиялаштириш ва самарали бошқаришни талаб этади. Йўллар инфратузилмасининг ҳолати иқтисодий ўсиш, халқнинг

фаровонлиги ва иқтисодий барқарорлик учун муҳим аҳамиятга эга. Шу боис, йўллар инфратузилмасини молиялаштириш ва бошқариш давлат ва хусусий сектор ўртасидаги ҳамкорликни, маблағларнинг самарали тақсимланишини ва лойиҳаларнинг ҳар томонлама таҳлил қилинишини талаб қилади. Йўллар инфратузилмасини ривожлантириш учун зарур бўлган маблағлар катта бўлиб, бу ихтисослашган мақсадли жамғармалар ёки давлатнинг бюджетидан ва хусусий сектордан жалб қилинадиган сармояларни талаб қилади. Бундан ташқари, замонавий инфратузилма лойиҳалари кўп вақт ва катта сармоя талаб қилади, шундай экан, самарали молиялаштириш ва бошқариш стратегик аҳамиятга эга.

Йўл инфратузилмасини молиялаштиришнинг долзарблиги, шунингдек, янги технологияларнинг қўлланилиши, электрон тизимларнинг жорий этилиши, хўжалик фаолиятида рақамли платформаларнинг ривож билан боғлиқ. Бу технологик янгиланишлар молиялаштириш жараёнини янада самарали ва шффоф қилишга ёрдам беради. Йўл инфратузилмасини ривожлантириш ва мувофиқ бошқариш учун замонавий усулларни жорий этиш муҳим аҳамият касб этади.

Шунинг учун йўл инфратузилмасини молиялаштириш ва бошқариш масаласи, умумий иқтисодий ривожланишда катта аҳамиятга эга бўлиб, ҳар доим долзарб бўлиб қолади.

Йўл тармоғини ривожлантиришга бўлган эҳтиёжларни баҳолаш — йўллар инфратузилмасига сарф қилинган маблағларнинг самарадорлигини ва ундирилган фойдани аниқлаш учун муҳим қадам ҳисобланади. Бу жараённинг тўғри амалга оширилиши, келажакда йўлларнинг ижтимоий ва иқтисодий аҳамиятини оширишга ёрдам беради. Йўл тармоғининг аҳамиятини баҳолашда, авваламбор, мавжуд йўллар тармоғининг ҳолати ва уларнинг аҳолининг ҳар ҳаракатланиш эҳтиёжларига қандай жавоб беришини таҳлил қилиш керак. Бунинг учун йўлларнинг етказиб бериш қобилияти, тўсиқлар, транспорт оқимларининг камчиликлари, авариялар ва йўл-транспорт ёритиш тизимларига бўлган талаблар ўрганилади. Йўллар ривожланишининг эҳтиёжини баҳолашда

иқтисодий ва ижтимоий факторларнинг аҳамияти катта. Йўллар тармоғини ривожлантириш учун зарур бўлган инвестициялар, уларнинг аҳолига, ишлаб чиқариш соҳаларига, савдо ва хизмат кўрсатишга таъсири аниқланиши керак. Рақобат ва транспорт хидматлари кўрсатиш бўйича эҳтиёжлар ҳам баҳоланиши лозим. Маҳаллий даражадаги йўллар тармоғи талаблари билан бирга, халқаро алоқалар ҳам инобатга олиниши керак. Ташқи савдонинг ўсиши, логистика ривожини ва туризмнинг кенгайиши йўл тармоғининг ривожланишини талаб қилади. Махсус йўллар ва автотранспорт инфратузилмаси лойиҳалари, халқаро транзит тўғридан-тўғри таъсир кўрсатади.

Инфратузилма лойиҳаларини танлаш ва уларга устуворлик бериш — йўллар инфратузилмаси ривожланишининг самарадорлигини таъминлаш учун муҳим жараён. Бу жараёнда бир нечта омиллар ва мезонлар эътиборга олиниши керак. Лойиҳаларни танлашда асосий устуворлик мезонлари қуйидаги омиллардан иборат: лойиҳанинг иқтисодий фойдали бўлиши (қарзлар, қайтариш ва инвестициялардан олинадиган даромад), инфратузилмани қайта қуриш ёки модернизация қилиш зарурияти, йўллар тармоғидаги йўл ҳаракати хавфсизлигини ошириш имкониятлари ва лойиҳанинг ижтимоий ва экологик таъсири. Лойиҳаларни танлашда, аввало, йўл тармоғининг қизғинлик даражаси, транспорт оқимлари ва аҳоли ҳаракати асосида муҳим йўл участкаларини белгилаш зарур. Улар асосида, йўллар тармоғининг қайта қурилиши, таъмирлаш ёки янгиланиши учун устувор лойиҳалар аниқланади. Лойиҳаларни танлашда ижтимоий ва иқтисодий таъсирлар ҳам кўриб чиқилади. Лойиҳа, маҳаллий аҳолига қандай ижтимоий фойда келтиради, уларнинг кундалик ҳаракатланиш шарт-шароитлари яхшилаши, транспорт ишлатиш харажатлари қандай ўзгаради — бу каби омиллар аниқланади.

Йўл инфратузилмаси лойиҳаларини молиялаштиришда давлат ва хусусий инвестициялар муҳим роль ўйнайди. Бу усуллар жамғарма маблағлари самарали тақсимланиши ва ривожланишга катта ёрдам беради. Давлат молиялаштириш усуллари, асосан, бюджет маблағлари, мақсадли жамғармалар ва халқаро кредитлар орқали амалга оширилади. Давлат бюджетидан йўллар

қурилиши, таъмири ва модернизацияси учун зарур маблағлар ажратилади. Шунингдек, давлат халқаро молиявий ташкилотлардан ёки хорижий инвестициялардан ҳам фойдаланиш имкониятига эга. Хусусий секторнинг йўл инфратузилмасига инвестиция киритиши, асосан, давлат-хусусий шериклик (ДХШ) моделида амалга оширилади. Хусусий сектор лойиҳаларга инвестициялар киритиш орқали уларнинг молиялаштирилишига кўмаклашади, бунда давлат кўпинча инфратузилмани таъминлаш учун кафолатларни беради. Хусусий секторнинг иштирок этиши лойиҳаларнинг самарадорлигини оширишга ёрдам беради. Лойиҳаларни молиялаштиришда халқаро кредит ва ёки ички қарзлар ҳам муҳим манба бўлиши мумкин. Бу қарзлар жамғарма маблағларини таъминлашга ёрдам беради ва лойиҳаларнинг ишга тушишини тезлаштиради. Йўл инфратузилмаси лойиҳаларини молиялаштиришга кекилган давлат ва хусусий сектор орасидаги бошқа маблағлар, шу жумладан, халқаро фондлар ва грантлар орқали молиялаштириш имкониятлари ҳам мавжуд. Бу маблағлар кўпинча экологик, ижтимоий ва иқтисодий таъсирни яхшилашга ёрдам беради.

Самарадорликни ошириш учун инновацион усул ва технологияларни қўллаш йўл инфратузилмаси лойиҳаларининг юқори самарадорликда амалга оширилишига хизмат қилади. Инновациялар йўл қурилиши, таъмирлаш ва модернизация жараёнларида иш самарадорлигини ошириш, хавфсизликни таъминлаш ва иқтисодий кўрсаткичларни яхшилашга ёрдам беради. Масалан, замонавий қурилиш материаллари, янги техникалар ва жадал ривожланаётган автоматлаштирилган тизимлар ишнинг сифатини яхшилашга ва харажатларни камайтиришга олиб келади. Лойиҳаларда қўлланиладиган инновацион технологиялар нархларнинг ошишига сабаб бўлган омилларни аниқлаш ва уларни бартараф этиш учун ҳам фойдаланилади. Шунингдек, янги қурилиш усуллари, масалан, модулли қурилиш технологиялари қурилиш вақтини қисқартириш ва ресурслардан самарали фойдаланиш имкониятини яратади.

Йўл қуриш ва режалаштириш жараёнида рақамли технологияларнинг ўрни кундан-кунга катта аҳамиятга эга бўлмоқда. Рақамли технологиялар,

жумладан, 3D моделлаштириш, географик ахборот тизимлари (ГИС), электрон мониторинг тизимлари ва автоматлаштирилган қурилиш платформалари ва дастурлари йўлларнинг режалаштирилиши ва қурилишида сифат ва самарадорликни оширишга ёрдам беради. Масалан, 3D моделлаштириш технологияси орқали йўллар ва инфратузилманинг ҳақиқий кўриниши яратилиши мумкин, бу эса қурилиш жараёнида хато ва ноаниқликларни қисқартиришга ёрдам беради. Географик ахборот тизимлари йўлларнинг кўп томонлама таҳлилини амалга ошириш ва йўллар тармоғини ривожлантиришни оптимизация қилиш учун муҳим восита ҳисобланади. Рақамли технологиялар орқали йўлларнинг барча босқичларида мониторинг олиб бориш мумкин, бу лойиҳаларнинг ижросини назорат қилиш ва назорат жараёнларини осонлаштиради. Шундай қилиб, рақамли технологиялар йўл қурилишини тезлаштириш, ресурсларни тежаш ва йўл тармоғининг самарали ишлашини таъминлашда муҳим рол ўйнайди.

Хулоса

Йўл инфратузилмаси — иқтисодий ривожланишнинг муҳим омилларидан бири бўлиб, унинг самарали бошқарилиши ва ривожланиши халқнинг кундалик ҳаётига, ишлаб чиқариш ва савдо соҳаларига, шунингдек, ижтимоий барқарорликка катта таъсир кўрсатади. Мақсадли жамғарма маблағларини самарали бошқариш, инновацион технологияларни қўллаш ва рақамли йўл режалаштириш усуллари йўллар қурилишида сифатни ошириш ва харажатларни камайтиришга ёрдам беради. Замонавий қурилиш материаллари, янги техникалар, автоматлаштирилган тизимлар ва рақамли технологиялар орқали йўллар инфратузилмасини ривожлантириш, аҳолининг ҳар ҳаракатланиш эҳтиёжларини тўлиқ қондириш ва иқтисодий самарадорликни ошириш имконини беради. Йўлларнинг юқори сифатдаги қурилиши ва таъмири мамлакат иқтисодиётининг барқарор ривожини ва халқ фаровонлигини учун муҳим аҳамиятга эга. Шундай қилиб, йўл инфратузилмасини ривожлантириш ва молиялаштиришга янги технологиялар ва инновацион усуллардан фойдаланиш, келгуси ривожланиш учун катта имкониятлар яратади.

МАНБАЛАР РЎЙЎАТИ

1. АБДУЛЛАЕВ, Р. М., & АЗИМОВ, И. М. (2018). ЙЎЛ ИНФРАТУЗИЛМАСИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ: ИҚТИСОДИЙ ВА ИЖТИМОЙ МАСАЛАЛАР. ТОШКЕНТ: ЭКОНОМИКА НАШРИЁТИ.
2. БАЙБЕКОВ, Д. М. (2017). АВТОМОБИЛ ЙЎЛЛАРИ ВА ТРАНСПОРТ ИНФРАТУЗИЛМАСИНИ МОЛИЯЛАШТИРИШ. ТОШКЕНТ: МОЛИЯ ВА ИҚТИСОДИЁТ.
3. ЖУКОВ, В. А. (2015). ИННОВАЦИИ В ДОРОЖНОМ СТРОИТЕЛЬСТВЕ И РЕКОНСТРУКЦИИ. МОСКВА: СТРОИТЕЛЬНОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО.
4. КАРИМОВ, И. А. (2019). ҚУРИЛИШ МАТЕРИАЛЛАРИ ВА УЛАРНИ ҚЎЛЛАШ УСУЛЛАРИ. ТОШКЕНТ: УЗБЕКИСТОН НАШРИЁТИ.
5. НИКИТИН, А. В. (2016). РАҚАМЛИ ТЕХНОЛОГИЯЛАР ВА ЙЎЛ ҚУРИЛИШИНИ МОДЕРНИЗАЦИЯЛАШ. САНКТ-ПЕТЕРБУРГ: НАУКА.
6. WORLD BANK. (2021). ROAD INFRASTRUCTURE AND ECONOMIC GROWTH. RETRIEVED FROM [HTTPS://WWW.WORLDBANK.ORG/EN/TOPIC/ТРАНСПОРТ/OVERVIEW](https://www.worldbank.org/en/topic/transport/overview)
7. ASIAN DEVELOPMENT BANK. (2020). THE ROLE OF PRIVATE SECTOR IN ROAD INFRASTRUCTURE FINANCING. RETRIEVED FROM [HTTPS://WWW.ADB.ORG/PUBLICATIONS/ROLE-PRIVATE-SECTOR-ROAD-INFRASTRUCTURE-FINANCING](https://www.adb.org/publications/role-private-sector-road-infrastructure-financing)
8. OECD. (2019). PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIPS IN ROAD INFRASTRUCTURE. RETRIEVED FROM [HTTPS://WWW.OECD.ORG/GOVERNANCE/PUBLIC-PRIVATE-PARTNERSHIPS-INFRASTRUCTURE.HTM](https://www.oecd.org/governance/public-private-partnerships-infrastructure.htm)
9. ТРАНСПОРТ FOR LONDON. (2022). DIGITAL TECHNOLOGIES IN ROAD INFRASTRUCTURE. RETRIEVED FROM [HTTPS://TFL.GOV.UK/](https://tfl.gov.uk/)
10. EUROPEAN INVESTMENT BANK. (2020). ТРАНСПОРТ INFRASTRUCTURE INVESTMENT AND DEVELOPMENT. RETRIEVED FROM [HTTPS://WWW.EIB.ORG/EN/PROJECTS/SECTORS/ТРАНСПОРТ](https://www.eib.org/en/projects/sectors/transport)